

Ekonomiguide till dig som ska bli bärodlare

ProAgria Keski-Suomi

Fanny och William Ruths stiftelse

Bärodlaren behöver kunskap om ekonomi

NÄR MAN TÄNKER PÅ bärödlarens ekonomi är det väsentliga att man får en bra skörd och ett sakligt kilopris. Samtidigt måste man ha kontroll över utgifterna. Stödpengarna för odlingen avgör inte bärödlarens lönsamhet.

Eftersom produktionssäsongen för bärödling är mycket kort i våra nordliga förhållanden så varierar kassaflödet kraftigt månatligen. Det är nödvändigt att planera intäkterna och utgifterna i förväg.

Tunnelodling förlänger produktionssäsongen och ökar betydligt intäkterna som fås per areal. Samtidigt ändras kostnadsstrukturen i förhållande till frilandproduktion bl.a. på grund av växtbestånden som måste bytas ut årligen.

På 2010-talet har efterfrågan på bär varit bra och i.o.m. det var prisutvecklingen positiv. Värmeböljan under sommaren 2021 påminde oss om situationer när bär tidvis produceras i större mängder än vad marknaden klarar av att hantera. Också i fortsättningen finns det skäl att förbereda sig på det här.

I DEN HÄR LILLA guiden har vi samlat de mest väsentliga ämnesområdena som är nödvändiga för hante-

ring av bärödlarens ekonomi samt några täckningsbidragskalkyler. I kalkylerna ser man hurdana intäkter och utgifter som uppstår per hektar bärödling. Slutresultatet varierar förstås gårdsspecifikt.

Tanken om en ekonomiguide uppstod utgående från respon- sen om den finskspråkiga "Aloittavien marjanviljelijöiden opas" som utgavs inom Marjamaat-projektet. Det här är en fortsättningsdel till ovan nämnda guide. Marjamaat-projektet genomfördes i Norra Karelen, Södra Savolax och Mellersta Finland under åren 2016–2019. Ovan nämnda guide översattes 2021 till svenska av ProAgria SLF och finns fritt tillgänglig på adressen www.slf.fi/publikationer/tradgard/.

ProAgria Keski-Suomi har ansvarat för produktionen av den här guiden, med stöd av finansiering från Fanny och William Ruths stiftelse.

Oktober 2021

Marjo Marttinen

specialodlingssakkunnig
ProAgria Keski-Suomi

ProAgria

Innehåll

3.	Från vision till planer / RIITTA PERÄINEN	17.	Risker och riskhantering / MARJO MARTTINEN
4.	Kom ihåg marknadsföringen / RIITTA PERÄINEN	20.	Täckningsbidragskalkyler / MARJO MARTTINEN
6.	Finansieringskanaler för investeringar / RIITTA PERÄINEN	20.	- Jordgubbe
7.	Jordbruk, sammanslutning eller aktiebolag / HANNU LAITINEN	22.	- Buskblåbär
9.	Lönsamhet, likviditet och soliditet / HANNU LAITINEN	26.	- Hallon
11.	Mervärdesskatt och indrivning av fordringar / HANNU LAITINEN	29.	- Svarta vinbär
12.	Arbetskraft behövs – utgifter uppstår / MARJO MARTTINEN		
15.	Tunnelproduktionens inverkan på ekonomin / MARJO MARTTINEN		

Författare

Hannu Laitinen, servicechef, företags- och bokföringskunder, ProAgria Keski-Suomi
Marjo Marttinen, specialodlingssakkunnig, ProAgria Keski-Suomi
Riitta Peräinen, tf. specialodlingssakkunnig, ProAgria Keski-Suomi

Redaktion

Marjo Marttinen

Bilder

Katri-Maija Heikkinen: s. 18 plantor
Essi Jokela: s. 12
Riitta Peräinen: s. 3
Minna Pohjola: s. 18 övervintringsskador
Marjo Marttinen: alla andra bilder

Ombrytning

Projectico Oy

Från vision till planer

När man funderar på att börja odla bär finns det skäl att använda rikligt med tid till att utreda vad bärödling kunde betyda på din egen gård. Idén om bärödling måste förädlas till en plan och planen ytterligare till en odlingsplan och ekonomiska kalkyler. Finansierarna av lån och investeringsstöd har sina egna krav i fråga om kalkylerna.

Direkt i början när man bollar med idéer är det bra att bekanta sig med trädgårdsstatistik och täckningsbidragskalkyler som ger realistisk baskunskap som kan stöda planeringen. I Naturresursinstitutets Statistikdatabas kan man granska förutom hela landets statistik också information på landskapsnivå för olika bärväxter. Statistiken innehåller information bl.a. om de årliga odlingsarealerna och skördemängderna. Den genomsnittliga hektarskörden för jordgubbe och hallon som statistiken visar berättar inte om medelskörden på friland eftersom skördemängden i statistiken också omfattar tunnelodlingens skördar som är högre än vid frilandsproduktion.

Förbered dig på variation

Under de senaste åren har marknadssituationen för bär varit bra. Det har funnits efterfrågan på såväl färska som frys- ta bär och det har t.o.m. varit brist på inhemska bär. Skördemängderna för bär kan ändå variera kraftigt från ett år till ett annat och man måste också förbereda sig på en sådan situation att det finns alltför stort utbud av färska bär på marknaden. Värmeböljan under sommaren 2021 gav en påminnelse om hur bärmarknaden kan stockas. Priserna på bär varierar såväl årligen som under skördeperioden.

Odlingsförhållandena varierar årligen. Snöfria vintrar, värmeböljor, torka och störtregn är väderleksförhållanden som allt oftare upprepas och eftersom det här försvårar odlingen är det något man måste förbereda sig på.

Kalkyler ger realism

Man kan kartlägga lönsamheten av bärproduktion på den egna gården med hjälp av täckningsbidragskalkyler i vilka produktionskostnaderna dras av från intäkterna. Utmaningar i fråga om uppgörande av kalkyler medför fleråriga växters olika tillväxtår som beroende på växten kan vara året

då växtbeståndet anlagts, odlingsåren innan skördeålder, skördeåren och till sist året när växtbeståndet röjs.

Med hjälp av kalkyler för olika odlingsväxter kan man komma fram till den lämpligaste produktionsväxten för sin egen gård. Från kalkylerna märker man också att andelen arbetskostnader är stor inom bärproduktion. Bären måste plockas vid rätt tidpunkt så därför måste man säkerställa tillgången på tillräcklig arbetskraft.

I slutet av den här guiden finns det enkla täckningsbidragskalkyler för jordgubbe, hallon, svarta vinbär och buskblåbär.

I Naturresursinstitutets Ekonomidoktor-tjänst finns det också kalkyler för bärödling.

Kom ihåg marknadsföringen

En idealsituation är att man har köpare för bären redan innan bären mognar. Dagligen produceras många kilogram bär och man borde få dem effektivt överförda till köparna.

Den som tänker bli odlare ska utföra en marknadsundersökning dvs. utreda det redan befintliga utbudet och eventuella marknadsnischer i det egna tilltänkta försäljningsområdet. Vid produktion av bär för industrin behöver inte odlaren själv satsa så mycket på marknadsföring som vid försäljning till konsumenter. Vanligtvis sköts avtalsärendena för industribär redan under vintersäsongen och allra senast i god tid före växtperioden.

Arbeten som behöver göras under vintern är reservering av försäljningsställen på butikens eller servicestationens gårdsplaner eller inomhus i affärer. Konkurrensen om försäljningsställena kan vara hård och de kan vara påfallande dyra, de kan kosta t.o.m. tiotusentals euro.

Förhandlingar med partihandeln, detaljhandeln samt bärformidlare ska också göras under vintern. Skriftliga avtal rekommenderas definitivt. De underlättar saker såväl för köparen som för säljaren.

Nå ut till konsumenterna

Vid direktförsäljning klarar stamkunderna av att fråga efter hur bären mognar och göra reserveringar i förväg men att få nya kunder och även att aktivera gamla kunder till bärssäsongen kräver marknadsföringsarbete.

En av marknadsföringens grundläggande saker är att företagets kontaktuppgifter ska finnas lätt tillgängliga. Företaget måste också ha ett telefonnummer till vilket man kan ringa till och fråga om bärssituationen och någon ska också på riktigt svara i telefonen.

Tidningsannonser är en traditionell marknadsföringskanal för att nå ut till den lokala målgruppen. I en lokal-tidning kostar en annons ungefär 300 euro, det kan vara 1–2 visningsgångar och annonsen kan i bästa fall samtidigt vara synlig i flera av den samma tidningskoncernens tidningar.

Det lönar sig att bekanta sig med betald Facebook-marknadsföring. För priset på en tidningsannons kan man på Facebook genomföra en längre tids reklamperiod, t.ex. i en månads tid. Med Facebook-reklam kan man precisera målgruppen och välja den exempelvis utgående från bostadsort, ålder, köpbeteende eller föremål för intresse.

↑ Många bärgårdar har en gårdsbutik eller egna försäljningspunkter i tätorter. I produktsortimentet finns det ofta också andra produkter än enbart bär.

Skapa mervärde för dina produkter

Priset styr kraftigt konsumentens inköpsbeslut men man har kunnat konstatera att prisets betydelse har varit mindre ifall konsumenten söker specialegenskaper såsom hälsoeffekter, upplevelser eller naturenlighet av produkten. När det gäller bär syns det här mycket tydligt.

Konsumenterna är prismedvetna, men priset är sällan enbart det viktigaste valkriteriet. För tillfället talar man allt mera om värderingar och etiska frågor i samband med livsmedel eftersom konsumenterna har börjat kräva mera i fråga om de här värdefrågorna. Konsumtionens värderingar håller på att förändras i en riktning som är mera skonsam för naturen. De här aspekterna kan man synligt föra fram ifråga om sitt eget företag.

För marknadsföring är det modernt att utnyttja sociala medier och med dess hjälp bygga upp gårdens varumärke. På olika kanaler (Facebook, Instagram, Twitter...) finns det en aning varierande användargrupper och innehåll av olika stil. Oberoende av antalet kanaler man använder är det viktigt att komma ihåg kommunikationens enhetlighet i de skilda kanalerna. Man ska inte publicera precis samma innehåll på alla ställen men nog med samma tankegång. Om den tillgängliga tiden är en kritisk faktor så då är det bättre att välja endast ett socialt medium och uppdatera det flitigt istället för att försöka hinna sköta många olika kanaler.

Sociala medier är en bra kanal till att nätverka, skapa diskussion direkt med kunder, presentera företagets varu-

märke på ett människonära sätt och särskilja sig från konkurrenterna. Genom att väl använda sociala medier får du kunderna att marknadsföra ditt företag i sociala medier. Planering av innehåll, uppföljning av inlägg och interaktion med kunderna kräver tid. Lyckad marknadsföring på sociala medier kräver kontinuerligt och målinriktat arbete men det ger också mervärde för ditt varumärke och för ditt företag dit var också dina kunder finns, dvs. webben. Användningen av sociala medier måste ändå stöda målsättningarna för affärsverksamheten i ditt företag så att man får kompensation för den använda tiden och besväret.

Marknadsföring av sidoflöden

Utöver marknadsföring av skördesäsongens färska bär är du tvungen att fundera på vad du ska göra med överskottsbär eller andra klassens bär som blir osålda. För alla bär finns det inte alltid i förväg gjorda reserveringar och ännu på kvällen kan man ha kvar osålda bär. Ibland mognar skörden på en mycket kort tid, marknaden fylls av bär och priset på bären sjunker. Man måste i förväg ha en resevplan för användningen av bären. Nedfrysning av bär och försäljning senare antingen som djupfrysade bär eller som förädlade produkter gjorda av djupfrysade bär förlänger inkomstflödet utanför bärsäsongen. Man måste ändå realistiskt beräkna kostnaderna för lagring och vidareförädlade produkter så att man kan prissätta produkterna rätt.

↑ Flera bärgårdar gör själv eller låter göra förädlade produkter av de egna råvarorna. Det lönar sig att utreda möjligheten till att låta göra legoarbeta innan man börjar bygga egna livsmedelsutrymmen, speciellt om man inte planerar att produktionen ska pågå året runt.

Finansieringskanaler för investeringar

Från EU:s landsbygdsfond och nationella medel finansieras det olika **investeringsstöd för jordbruk**, som man kan ansöka om när det är aktuellt med att utvidga gården eller förnya gårdens verksamhet. Ansökningen av investeringsstöd är kontinuerligt öppen och kan göras i Hyrrä-ärendetjänsten. Företag som är belägna på landsbygden kan ansöka om **landsbygdens företagsstöd** för grundande av företag, utveckling av sin verksamhet samt planering och förverkligande av investeringar. De regionala NTM-centralerna och Leader-grupper har rådgivning gällande ansökan av investeringsstöd och företagsfinansiering. Det lönar sig alltså att kontakta de här innan man skickar in ansökan.

Anvisningar om användningen av jordbrukets investeringsstöd och stöd för landsbygdsföretag fås av Livsmedelsverket (www.ruokavirasto.fi).

Jordbrukets investeringsstöd

Investeringsstöd enligt lagen om strukturstöd till jordbruket kan ansökas av odlare som förtjänar minst 25 000 euro i lantbruksföretagarinkomst senast under det femte kalenderåret efter att stödet beviljats. Observera att byggnadsarbeten i projektet som är föremål för investeringen får påbörjas först efter att NTM-centralen gett stödbeslutet. Om projektet har påbörjats redan tidigare förlorar man möjligheten till stöd. Investeringsstöd lyfts på basis av kostnader som uppkommit och därför ska man inte göra anskaffningar före stödbeslutet. Datumen på verifikaten får inte vara äldre än stödbeslutet.

Stöd kan beviljas bl.a. för anskaffning av odlingstunnlar, täckdikning av åkrar samt byggande av produktionslager och maskinhallar. Med tanke på istandsättning av egna jordbruksprodukter till handelsdugligt skick kan stöd beviljas t.ex. för konstruktion av byggnader samt anskaffning av maskiner och utrustning.

För anskaffning av odlingstunnlar kan man också få räntestödslån. För ett räntestödslån eller ett banklån med normala villkor kan man till säkerhet ansöka om statsborgen ifall säkerheterna inte annars är tillräckliga. Villkoren för att kunna erhålla statsborgen är samma som för beviljande av investeringsstöd.

Landsbygdens företagsstöd

Stöd för utveckling av företagsverksamheten i enlighet med lagen om stödjande av landsbygdens utveckling kan ansökas från den egna regionens NTM-central eller den lokala Leader-gruppen. Grunderna för beviljande av finansiering är desamma.

Stöd kan ansökas av företag som är belägna på landsbygden och som ger utkomst till åtminstone en person. När företaget är verksamt i samband med en bondgård räcker det att företagsverksamheten tillsammans med den övriga verksamheten som idkas på gården ger utkomst för en person. Leader-finansiering är riktad till företag som satsar mindre än 10 årsverken och vars omsättning eller slutsumma i balansen inte överskrider 2 miljoner euro.

Finansiering av landsbygdsföretag kan ansökas för investeringar, grundande av ny företagsverksamhet, för företagsprojekt samt för allmännyttiga utvecklingsprojekt. När man funderar på att ansöka om finansiering lönar det sig att kontakta den egna regionens NTM-central eller den lokala Leader-gruppens kontor där man får hjälp med att formulera projektplanen och i de olika skedena av ansökningsprocessen.

Förutsättningen för stöd som beviljas till investering är att det har en väsentlig betydelse för företagets grundande, tillväxt eller utveckling. Stöd kan beviljas för anskaffning eller byggande av produktionsutrymmen, anskaffning av nya maskiner och för immateriella investeringar.

Den som planerar en investering kan ansöka om stöd för en genomförbarhetsstudie gällande investeringen. Det här betyder att man genom att utnyttja sakkunnigtjänster kan utreda om investeringen är lönsam och hur man kunde förverkliga den på det mest lönsamma sättet. Resultatet av utredningen kan också vara att det inte lönar sig utföra investeringen. Stödet förutsätter inte att investeringen förverkligas, utan när utredningen är färdig kan man avstå från investeringen.

Landsbygdens företagsstöd är också möjligt att få till att grunda ett företag. Nyetableringsstöd kan användas till att förverkliga företagets etableringsplan, t.ex. köp av rådgivning som förbereder för affärsverksamhet, produktutvecklingsprojekt, för testning av produktionen, uppgörande av en marknadsföringsplan och försöksmarknadsföring. Nyetableringsstöd för företag kan också beviljas ett befintligt företag som börjar idka helt och hållet ny företagsverksamhet.

Banklån

För de nödvändiga investeringarna kan man ansöka om lån från banken. Huruvida man beviljas lån beror bl.a. på den sökandes historia, storleken på självfinansieringsandelen, säkerheter och investeringsobjektet. En investeringsplan och kostnadskalkyl ska göras upp för investeringen. Banken är också intresserad av affärsplanen. Priset på banklånet påverkas bl.a. av längden på lånetiden och räntans nivå.

Det är vanligt att man behöver en fastighetsinteckning till säkerhet för lånet. Ett pantbrev är ett bevis på bekräftad inteckning och det kan överlåtas till banken som säkerhet för lånet. Lagfarts- och inteckningsregistret upprätthålls av Lantmäteriverket.

Avbetalning och leasing

Projektets kostnader kan också finansieras genom avbetalning eller med leasingfinansiering. Exempelvis vid maskinanskaffningar kan man på så sätt spara säkerheter för andra behov. En maskin eller utrustning som anskaffats på avbetalning är ens egen efter finansieringsperioden, men en maskin som skaffats med leasingavtal återbördas till finansiären.

Jordbruk, sammanslutning eller aktiebolag?

Småskalig företagsverksamhet

Det är möjligt att idka mycket småskalig verksamhet utan att grunda ett företag. Då anmäler man företagets intäkter med en personlig skattedeklaration till skattemyndigheterna. Verksamheten kan vara mervärdesskattefri ända upp till en omsättning på 15 000 euro. Från företagsverksamhetens intäkter får man avdra penningutgifter och kostnader som uppkommit av inkomstanskaffning. Resultatet läggs t.ex. till löneinkomster som förvärvsinkomst och beskattningen verkställs på den totala summan. På grund av vår progressiva beskattning kan en hög skattesats tillämpas på den tilläggsinkomst som fås av företagsverksamheten.

Småskalig bärödling kan också vara en del av ett firmanamns verksamhet. En firmanamnsföretagare är en fysisk person som idkar näringsverksamhet och som själv ansvarar för alla firmanamns förbindelser. Ett firmanamn grundas i Företags- och organisationsdatasystemets (ytj.fi) webbtjänst eller med blanketten Y3 varvid man får ett FO-nummer och status som företagare. Samtidigt kan man också ansöka bl.a. om mervärdesskatteskylldighet och till förskottsuppbörsregistret för betalning av skatter. Innan man grundar ett firmanamn lönar det sig att utreda möjligheterna till startbidrag för begynnande företagare.

Etableringsanmälan för idkare av jordbruk

Bärödling som idkas i form av näringsverksamhet är vanligtvis jordbruk. En jordbruksföretagare som påbörjar sin verksamhet gör en etableringsanmälan till skattemyndigheterna och med anmälan kan man också ansöka om att bli mervärdesskatteskylldig, anmäla sig till förskottsuppbörsregistret och vid behov också anmäla sig som regelbunden lönebetalare. På basis av anmälan får företagaren ett FO-nummer. Blanketter för etableringsanmälan (Y2 eller Y3) finns i Företags- och organisationsdatasystemet (ytj.fi).

Förskottsuppbörsregistret betyder att företagaren under årets lopp kan betala förskottsskatt för sin verksamhet utgående från den resultatprognos man presenterat under det första verksamhetsåret och i fortsättningen på basis av resultatet från det föregående årets verksamhet. Den betalda förskottsskatten räknas tillgodo i den slutliga beskattningen.

Den som idkar jordbruk beskattas för jordbrukets resultat enligt en progressiv skatteskala för förvärvsinkomster och en del eventuellt som kapitalinkomst med 30 % eller 34 % ifall jordbrukets tillgångar som skattemyndig-

heterna godkänt är större än skulderna. Jordbrukets förvärvsinkomster läggs i beskattningen till eventuella övriga förvärvsinkomster (löneinkomster).

Startstöd för unga jordbrukare

En 41-årig bäröföretagare som påbörjar sin verksamhet kan vara berättigad till startstöd för unga jordbrukare. Startstödet kan omfatta stöd, räntestödslån och befrielse från överlåtelseskatt. Startstöd beviljas på basis av lagen om strukturstöd till jordbruket med beslut från den regionala NTM-centralen. Anvisningar om villkoren för beviljande av startstöd fås från Livsmedelverket (ruokavirasto.fi/sv/).

En väsentlig motivering till beviljande av startstöd är verksamhetens tillräckliga ekonomiska omfattning som mäts med företagareinkomsten.

När man kan påvisa att det av verksamheten blir kvar minst 15 000 € företagareinkomst efter det tredje hela verksamhetsåret, är det möjligt för en företagare som påbörjar sin verksamhet att få stöd 10 000 €, räntestödslån för påbörjande av jordbruket 150 000 € samt befrielse från överlåtelseskatt för köp av fastighet.

När man kan påvisa att det blir kvar 25 000 € företagareinkomst på ovan nämnda sätt är det möjligt för en företagare som påbörjar sin verksamhet att få stöd 35 000 €, räntestödslån 230 000 € samt befrielse från överlåtelseskatt för köp av fastighet.

Exempel på kalkyl av företagareinkomst

	eur
Bärödlings försäljningsintäkter	+ 30.000
Försäljning av spannmål	+ 5.000
Odlastöd	+ 15.000
Jordbrukets penningutgifter	- 30.000
Avskrivningar	- 4.000
Räntor	- 800
Företagareinkomst	15.200

Jordbrukssammanslutning

En jordbrukssammanslutning är som etableringsförfarande en lätt form av företagsverksamhet där övriga än enbart äkta makar tillsammans kommer överens om jordbruket de idkar. Det är mycket vanligt med jordbrukssammanslutningar som grundats av syskon. En som övertar gårdsbruksverksamheten kan också tas till delägare i en jordbrukssammanslutning som en övergångsperiod innan verksamheten överförs till övertagaren.

En jordbrukssammanslutning uppstår när sammanslutningens delägare kommer överens om att idka jordbruk tillsammans och hämtar med sig till sammanslutningen, förutom sin egen arbetsinsats, dessutom någon annan betydande insats t.ex. en bråkdel av sin gård. Sammanslutningen lämnar in etableringsanmälan till skattemyndigheterna med blankett Y2 som finns i Företags- och organisationsdatasystemet (ytj.fi). Grundandet av sammanslutningen godkänns av skattemyndigheterna.

En sammanslutning är i princip en beräkningsenhet för beskattning. En sammanslutning är inte en juridisk aktör utan det är alltid ägarna som ansvarar för verksamheten. Sammanslutningens beslut är alltid ägarnas enhälliga beslut vilket också är en akilleshäla för sammanslutningar. Investeringar, anskaffningar eller avtal kan inte göras om inte alla delägare i sammanslutningen godkänner dem.

Jordbrukets inkomster i beskattningen fördelas mellan sammanslutningens delägare i förhållande till arbetsinsatsen. När den beskattningsbara förvärvsinkomsten för verksamheten fördelas på flera delägare kan man minska på jordbrukets totala skattesats.

Andelen av jordbrukets kapitalinkomst beräknas på basis av delägarrens nettoförmögenhet.

Nackdelen med en sammanslutning med tanke på odlarstöden är att förhöjningen till hektarstödet för unga jordbrukare och investeringsstödet för unga jordbrukare faller bort om inte alla delägarna i sammanslutningen uppfyller stödvillkoren.

Borde jag grunda ett aktiebolag?

För en bärodling kan man redan från början, om man så vill, välja som bolagsform ett öppet bolag, kommanditbolag el-

ler aktiebolag. Öppet bolag och kommanditbolag är sällsynta i primärproduktionen men aktiebolag är en företagsform som börjar bli vanligare i samband med primärproduktion.

Speciellt i sådana fall då medlemmar ytterom familjen kommer att delta i företagsverksamheten eller verksamheten är betydande till omfattningen eller riskfylld är aktiebolag en beaktansvärd företagsform. Också skattemässiga orsaker är ofta grund till att jordbruk ändras till aktiebolag. Skattesatsen för aktiebolag är 20 %. Skattefördelar för företagarna uppkommer via aktiebolagisering vanligtvis först när den beskattningsbara inkomsten per inkomsttagare blir hög.

Efter bolagisering av ett jordbruk äger aktiebolaget den egendom som placerats i bolaget. Ett aktiebolag består av aktier vars ägare äger bolaget.

Ett aktiebolag är en självständig juridisk person vilket kan ha betydelse när företagsverksamheten omfattas av en betydande ekonomisk eller operativ risk. Ett aktiebolag ansvarar själv för sin verksamhet. Utgångsmässigt ansvarar inte aktieägarna för bolagets skulder eller några andra förbindelser. När man startar upp en verksamhet är det ändå vanligt att ägarna går i borgen för bolagets lån och ansvarar till de här delarna för bolagets lån.

Jordbruk är möjligt att genom ändring av verksamhetsformen omläggas till ett bolag utan beskattningsmässiga konsekvenser. Skattefrihet förutsätter att verksamheten i huvudsak fortsätter på samma sätt som i den föregående verksamhetsformen och att företagets egendom förblir så gott som oförändrad. Det får inte ske stora förändringar i fråga om företagets ägare. Det lönar sig att ansöka om förhandsavgörande från skattemyndigheterna innan man bolagiserar gården.

Det är viktigt för odlaren att vara medveten om att ett aktiebolag är en självständig aktör vars tillgångar och bankkonton är bolagets egendom. Företagaren kan fungera som bolagets arbetstagare och kan få lön för sin verksamhet samt eventuellt lyfta skattefri dividend för en verksamhet som fortsatt vara framgångsrik. Företagaren kan inte lyfta penningmedel från bolagets bankkonto på samma sätt som en lantbruksidkare. ■

↑ **Bärodlingar är för det mesta bondgårdar dvs. de beskattas enligt inkomstskattelagen för gårdsbruk (GårdsSkL). När företaget växer i storlek och verksamheten blir mångsidigare har också bärgårdar omlagts till aktiebolag. Aktiebolagets beskattningsbara inkomst beräknas enligt inkomstkällan som kan vara två olika: näringsförvärvskällan och jordbruksförvärvskällan.**

Lönsamhet, likviditet och soliditet

Framförhållning, uppföljning och att man vid behov reagerar vid rätt tidpunkt gällande den egna företagsverksamhetens ekonomi är grundförutsättningen för en framgångsrik verksamhet. Genom att göra upp en ekonomisk prognos för verksamheten dvs. en budget kan man prognostisera på års- eller månadsnivå saldot på företagets bankkonto under en viss tidpunkt. I början av verksamheten eller i samband med stora investeringar är det nödvändigt att göra upp en budget. Företagsverksamhetens framgång på längre sikt förutsätter lönsamhet, likviditet och soliditet av verksamheten.

Lönsamhet

De kostnader som förorsakas av företagsverksamheten ska man kunna täcka med intäkterna som fås från verksamheten. Enbart bra försäljning och andra intäkter av företagsverksamheten garanterar inte att verksamheten är lönsam men de är den grundläggande utgångspunkten för en lönsam verksamhet.

När man bedömer verksamhetens lönsamhet är det väsentligt att rikta kostnaderna och intäkterna till den rätta räkenskapsperioden. Kostnaderna för långfristiga investeringar såsom byggnader och maskiner bedömer man som avskrivningar vilket baserar sig på deras värdeminskning i produktionen. Avskrivningarna kan beräknas t.ex. som procent

av byggnadernas och maskinernas värde i början av räkenskapsperioden. Lantbruksföretagens räkenskapsperiod är vanligtvis kalenderåret. Exempelvis byggnadsavskrivningarna i grunderna för lantbrukets investeringsstöd är minst 4 % och maskinavskrivningarna minst 10 % per år. Avskrivningsprocenten som används i lönsamhetsberäkning avviker från de avskrivningsprocent som används i beskattningen.

Företagarens egen lön är en kalkylmässig post i lantbrukets lönsamhetsberäkning. I lantbrukets lönsamhetsundersökning år 2020 använde man som företagarens krav på timlön 16 euro/h. Utredning av den verkliga mängden arbetstimmar för företagaren är som bekant utmanande. Nyttiga mätare i praktiken som är satta i relation (%) till omsättningen är t.ex. penningutgifter, driftsbidrag och nettoresultat.

Jordbruksföretagens lönsamhetskalkyl presenteras vanligen t.ex. så här:

	EURO	ANDEL AV OMSÄTTN.
Omsättning	40000	
Penningutgifter	- 25000	63 %
Företagarens lönekrav	- 9000	23 %
Förändring i produktlager	- 500	
Driftsbidrag	= 5500	14 %
Avskrivningar	-2000	5 %
Rörelseresultat	= 3500	9 %
Ränte- och finansieringsutgifter	- 700	2 %
Nettoresultat	= 2800	7 %
Räntekrav på eget kapital	- 2000	5 %
Företagarens vinst	= 800	2 %

← Från företagarens vinst måste man ännu kunna betala bl.a. företagsverksamhetens skatter. Om företagarens vinst inte är tillräcklig för företagets skatteandel måste företagaren göra avkall på sin egen lön och räntekravet på eget kapital. Det här relationstalet beskrivs av lönsamhetskoefficienten. När lönsamhetskoefficienten är 1,0 har man uppnått målsättningarna på företagarens lön och ränta på det egna kapitalet (5 %). När koefficienten är under 1,0 har man varit tvungen att pruta på målsättningarna.

"Soliditetsgraden för ett gårdsbruksföretag anses allmänt taget vara bra om minst hälften av företagsverksamhetens tillgångar är företagets egna tillgångar."

Soliditet

Med företagets soliditet avses företagets starka ekonomiska situation i förhållande till produktionen. Med hjälp av den tål företaget förluster och likviditetskriser på kort sikt. Å andra sidan möjliggör en bra soliditet företagets tillväxt och utveckling bl.a. genom att säkerställa förutsättningarna för att få tilläggsfinansiering. På det sättet kan man också förbättra lönsamheten.

I affärsbokföring kan man bedöma soliditeten med hjälp av balansen. Jordbruksföretag har vanligtvis inte en balansräkning eftersom jordbruksbeskattningen inte omfattar bokföringsskyldighet enligt bokföringslagen. Inkomstskattelagen för gårdsbruk förutsätter att man gör anteckningar över intäkterna och utgifterna. Uppföljning av den ekonomiska situationen är ändå nyttigt också för lantbruksföretag.

Mätare för soliditet är bl.a. soliditetsgraden och skuldernas andel av omsättningen. Soliditetsgraden berättar hur stor andel av företagets tillgångar som har finansierats med eget kapital.

Soliditetsgraden för ett lantbruksföretag anses allmänt vara bra om minst hälften av företagsverksamhetens tillgångar är företagets egna tillgångar och lånen t.ex. mindre än hälften av företagets tillgångar. Det är mycket vanligt att ett jordbruksföretags skulder, i samband med större investeringar, är i samma klass som omsättningen eller t.o.m. större. I typiska fall är jordbruksföretagets förmåga att generera resultat anspråkslös i förhållande till de nödvändiga investeringarna.

Likviditet

Med likviditet avses företagets förmåga att betala fakturor och klara av andra betalningar. Utgående från bokslutet kan man beräkna nyckeltal över den tillfälliga likviditeten. Quick ratio-nyckeltalet (QR) beskriver förmågan att klara av kortfristiga skulder snabbt med tillgångar som kan omvandlas till pengar.

QR = kortfristiga fordringar / kortfristiga lån

Tolkning av QR:

Bra 1,0 – 1,5

Tillfredsställande 0,5 – 1,0

Försvarlig 0,3 – 0,5

I typiska fall sköter man i praktiken om likviditeten genom att ha tillräckligt med buffert på bankkontot för att upprätthålla betalningstrafiken. Behovet av buffert för en bärgård är relativt stort i förhållande till omsättningen eftersom verksamheten fr.o.m. våren omfattar en betydligt mängd utgifter och speciellt då löneutgifter som måste betalas innan bärintäkterna fås in.

En företagare som påbörjar sin verksamhet är ofta tvungen att ta hjälp av tillfällig finansiering i början av bärsäsongen. Tillfällig finansiering kan också vara kortfristigt banklån eller t.ex. ett konto med kredit och vars saldo varierar enligt den innevarande finansieringssituationen. För att trygga likviditeten kan man också använda sig av betalningstid som produktleverantörer beviljar. Exempelvis kan förfallodagen för fakturor på plantor som skaffats på våren infalla först efter skördeperioden. ■

Mervärdesskatt och indrivning av fordringar

Mervärdesskatt (moms)

Mervärdesskatten dvs. momsen är en indirekt skatt som kunden betalar som en del av produktens pris och försäljaren betalar den här mervärdesskatten per redovisningsperiod till skattemyndigheterna. Mervärdesskatten är en skatteform som är avsedd att betalas av slutanvändaren.

Småskalig företagsverksamhet som startas upp kan vara momsfrött. För plockning av vilda bär behöver man inte betala inkomstskatt för de intäkter som erhållits av de plockade bären, moms behöver man inte heller betala. Ett företag måste anmäla sig till momsregistret om företagets omsättning för affärsverksamheten under räkenskapsperioden (12 mån) överskrider 15 000 euro. Företag kan också frivilligt ansöka om att affärsverksamheten ska ingå i momsregistret trots att omsättningsgränsen inte skulle överskridas. Rekommendationen är att man ansöker om momsplikt direkt i början om man har för avsikt att utöka verksamhetens omsättning så att den överskrider 15 000 euro per år.

Momsens anmälningssperiod kan för företagaren vara en månad, ett kvartal eller ett år. För jordbruk är den vanligaste anmälningssperioden kalenderåret. Då avdras den moms som betalats vid köp av produktionsinsatser från moms som erhållits i produkternas försäljningspriser under årets gång. Överskott anmäls och betalas till skattemyndigheterna senast i slutet av februari det följande året. Eventuellt underskott fås tillbaka som återbäring av skattemyndigheterna.

Momsskattesats

Mervärdesskatten läggs till priset för en handelsvara som säljs. Den allmänna mervärdesskattesatsen dvs. momsprocenten är 24 % varvid man lägger till 24 % av handelsvarans värde till priset för varan.

Exempel över tillägg av moms på handelsvarans pris

Handelsvarans momsfrött pris 100 €
24 % moms ($100 \text{ €} \times 24 \%$) = 24 €
Momsbelagt pris $100 \text{ €} + 24 \text{ €} = 124 \text{ €}$.

För livsmedel inklusive bär, foder och måltidsservice är momssatsen 14 %. Momsskattesatsen för inkvarterings-tjänster, böcker och persontransport o.dyl. är 10 %. Försäljning av gods till EU-länder till en momspliktig köpare, m.m. 0 %.

Förbered dig på att betala moms

Odlarstöden som betalas till företagare som idkar jordbruk är momsfrött. Löner som betalas till anställda arbetstagare samt lönebikostnaderna omfattar inte heller moms. Därför är det vanligt att en bärödling i det stadiet då man påbörjar sin verksamhet – när intäkterna ännu är små – vid årsförfarande får momsåterbäring. När försäljningen ökar och en betydande del av bärödlings kostnader är momsfrötta personalutgifter blir företaget nettobetalare av moms. Det finns skäl att förutse det här t.o.m. genom att vid årsförfarande öppna ett separat bankkonto med vilket man kan förbereda sig på betalning av moms.

Exempel över betalning av moms under anmälningssperioden

Moms som ansamlats från försäljning 10 000 €
Moms som ingått vid inköp 8 000 €
→ Företagaren betalar 2000 € till skattemyndigheterna

Moms som ansamlats från försäljning 8 000 €
Moms som ingått vid inköp 10 000 €
→ Företagaren får 2000 € i momsåterbäring av skattemyndigheterna

Indrivning av fordringar

Efter förfallodagen för en faktura finns det skäl att relativt snabbt skicka en betalningspåminnelse. I första hand lutar det sig att sträva till att få betalningen av kunden med frivilliga åtgärder.

Indrivning av fordringar regleras av lagen om indrivning av fordringar. Privata konsumenter har enligt lagen ett starkt skydd med vilket man strävar till att skydda konsumenten mot orimligheter.

Om frivilliga åtgärder inte ger resultat kan man sälja en förfallen faktura för indrivning till ett professionellt inkassoföretag. Fakturan ska vara obestriddlig dvs. att kunden inte har haft något att anmärka om den. Man kan också sälja en faktura redan innan den förfaller.

Säljning av en förfallen faktura till ett inkassoföretag är en snabb lösning på problemet och på så sätt undviker företagaren eventuella arbetsdryga lagstiftningsmässiga krav på indrivningen. ■

Arbetskraft behövs – utgifter uppstår

Kostnaderna för arbetskraft är på bärgårdar, med undantag för sådana som levererar till industrin, den största enskilda kostnadsposten. Hur stor den är varierar mycket från gård till gård. En erfaren företagare med en mångsidig bärgård sade ”Hos oss är kostnaderna för arbetskraften ungefär 45% av omsättningen. Arbetet måste ändå göras.”

En bärodlingsföretagare är tvungen att fundera på behovet av arbetskraft och utgifterna det förorsakar. Samtidigt måste man fundera på förnuftig arbetsfördelning.

På bärgårdar utförs arbete både på basis av timlön och ackordslön. Ackordslön används allmänt i plockningsarbete under den huvudsakliga skördeperioden. Ackordslön baserar sig på timlön enligt kollektivavtalet.

Kollektivavtalet ger en grund för lönesättningen

Jordbruksarbete, inklusive bärodlingsarbete på friland, omfattas av Kollektivavtalet för landsbygdsnäringsarna. Ett kollektivavtal är allmänt bindande dvs. det ska tillämpas på alla arbetsplatser inom branschen. Det definierar såväl grunderna för lönen som även andra anställningsvillkor. Samma anställningsvillkor gäller alla som arbetar i Finland, oberoende av nationalitet.

Till arbetsgivarens skyldigheter hör att från arbetstagarens lön innehålla skatt (= förskottsinnehållning), arbetstagarens pensionsavgift samt löntagarens arbetslöshetsförsäkringsavgift.

Arbetsgivaren betalar förskottsinnehållningen och sjukförsäkringsavgiften till skattemyndigheterna. Till försäkringsbolaget betalar arbetsgivaren dessutom de från arbetstagarens lön innehållna andelarna och arbetsgivarens egna andelar av arbetspensions- och arbetslöshetsförsäkringsavgifter samt olycksfalls- och grupplivförsäkringsavgifter.

↑ Under huvudskördesäsongen plockas bären ofta på basis av ackordslön

Exempel på lön för 100 arbetstimmar och bikostnader.

Exempel på hur avlöningsutgifter bildas. Lönen är enligt svårighetsgrad 1 (arbete som kräver kort introduktion) i kollektivavtalet för landsbygdsnäringarna år 2021.

Arbetstagarens lön	Timmar	á	Totalt	Innehålls från lönen	Arbetsgivarens andel	Anmärkningar
* tidlön	100	8,85	885,00			
* semesterersättning 12,5 %			110,63			
* arbetstidsförkortning 5 %			44,25			Om man kommer överens om att arbetstidsförkortningen som gäller kollektivavtalets arbetstid (40 h/vecka) ska ersättas med pengar.
* naturaförmåner						
Bruttolön sammanlagt			1039,88			
Bikostnader						
* förskottsinnehållning 7 %				72,79		Skatteprocenten är arbetstagar-specifik. Personer från andra länder som kommer för att arbeta i högst 6 mån har 35 %:s källskatt. Den kan ersättas med progressiv beskattning genom att ansöka av skattemyndigheterna om skattekort för begränsat skatteskyldig person.
* arbetspensionsförsäkring: 7,15 % arbetstagaren, 17,65 % arbetsgivaren				74,35	183,54	Obligatorisk. 7,15 % / 17,65 % 17-52-åringar och 63-67-åringar; 53-62-åringar: 8,65 % / 16,15 %.
* arbetslöshetsförsäkring: 1,40 % Arbetstagaren, 0,50 % arbetsgivaren				14,56	5,20	Obligatorisk 17-65-åringar. Gäller inte säsongsarbetare från tredjeländer.
* olycksfallsförsäkring, 0,70 %					7,28	Obligatoriskt om man i löner betalar mer än 1 300 €/år. Procenten varierar enligt försäkringsbolag.
* grupplivförsäkring, 0,07 %					0,73	Obligatorisk, kollektivavtalet definierar. Procenten varierar enligt försäkringsbolag.
* sjukförsäkringsavgift 1,53 %					15,91	Arbetstagarens sjukförsäkringsavgift ingår i förskottsinnehållningen. Arbetsgivarens andel betalas till skattemyndigheterna utöver förskottsinnehållningen.
Avdrag från arbetstagarens lön				161,70		
Arbetsgivarens andel av bikostnaderna					212,65	
Arbetstagarens nettolön			878,17			
Arbetsgivarens kostnader sammanlagt					1252,53	

I exemplet är arbetsgivarens kostnad för en arbetstimme 12,53 €.

Tabellen ovan innehåller semesterersättning. Också när man utför säsongsarbete ackumuleras det rätt till semester för arbetstagaren (dvs. avlönade semesterdagar), men i praktiken håller ändå inte arbetstagaren semesterdagarna. Semesterersättningen är ersättning för avlönade semesterdagar som inte hållits. Enligt kollektivavtalet för landsbygdsnäringarna är semesterersättningen för arbetsförhållanden som räcker mindre än ett år 12,5 % av arbetsförtjänsten. (OBS! Procentbaserad semesterersättning får inte tillämpas i arbetsförhållanden som gäller tillsvidare).

Utöver de utgiftsposter som nämns i tabellen har arbetsgivare en lagstadgad plikt att ordna arbetshälsovård åt arbetstagarna. Kostnaderna för sådan varierar beroende på serviceproducenten och avtalets innehåll.

Övertidsarbete

Den maximala mängden regelbunden arbetstid enligt kollektivavtalet är dagligen 8 h och per vecka 40 h. Det finns ändå olika flexibla åtgärder som kan tillämpas. Regelbunden veckovis arbetstid kan utföras som genomsnittlig, varvid arbetstiden kan vara 4 – 10 h / dygn och högst 50 h per vecka. Också då ska den veckovisa arbetstiden jämnas ut till 40 h på en period av 52 veckor.

Arbetstid som överskrider den maximala mängden är övertidsarbete för vilket man måste betala övertidsersättning. Vid dygnsövertid betalas för de två första timmarna lönen höjd med 50% och för de följande timmarna höjd med 100%. Vid veckovis övertid betalas för de åtta (8) första timmarna lönen höjd med 50% och för de följande timmarna höjd med 100%. Tillägget för söndagsarbete är 100% men det gäller inte skörd av bär, grönsaker eller rotfrukter som utförs med ackordslön.

Kollektivavtalet för landsbygdsnäringsarna ger möjlighet att lokalt komma överens om 172 timmars mertidsarbete utan förhöjningsandelar för övertidsarbete. Avtalet ska göras skriftligt mellan arbetsplatsens förtroendeman och arbetsgivaren. Om det inte finns en förtroendeman, förutsätter ibruktagnings av ett lokalt avtal att Industrifacket rf och Landsbygdens Arbetsgivarförbund LAF rf har godkänt innehållet i det lokala avtalet och ibruktagningen. Man ska överväga noggrant om det lönar sig att låta utföra övertidsarbete eftersom tilläggskostnaderna är svåra att överföra till slutproduktens försäljningspris.

Många utländska arbetstagare är mycket motiverade till att arbeta mera än kollektivavtalets maximala arbetstid. Arbetstagarens arbetstid inklusive övertidsarbete får inte överskrida ett genomsnitt på 48 timmar per vecka under en tidsperiod på sex månader. Den maximala arbetstiden får inte överskridas under den tid man arbetar för samma arbetsgivare.

Ackordslön

Ackordslön definieras så att när man arbetar med ackordstakt är arbetstagarens förtjänst minst 20% högre än den minimitimlön som är grund för ackordsprissättning. Om ackordslön ska man alltid komma överens innan man börjar tillämpa det.

Den rekommenderade ackordslönen för jordgubbsplockning år 2021 var 1,06 €/kg. Med normal ackordstakt på 10 kg/h blir arbetstagarens förtjänst 10,62 €/h vilket är 20% mera än minimilönen 8,85 €/h. Den normala arbetstakten har definierats på rätt sätt om mer än hälften av plockarna uppnår ackordslönenivån under säsongen.

Man kan ändra på ackordslönens belopp om det sker förändringar i skördemängden eller i andra förhållanden. Man kan ändå inte avvika från ackordstillägget på 20%.

Det är tidskrävande att ha hand om löner

När man har flera tiotals anställda på gården är det tidskrävande att ha hand om lönerna. Någon på gården måste vara insatt i saken och reservera arbetstid till det. Räkning av löner och bikostnader samt uppgörande av de nödvändiga anmälningarna (ArPl, skatter) kan man, om man så önskar, köpa som en tjänst t.ex. av en bokföringsbyrå som också sköter löner o.dyl. På gården måste man ändå se till att den som räknar lönerna får de nödvändiga uppgifterna om arbetstimmar, ackordslöner och eventuella övertidsarbeten.

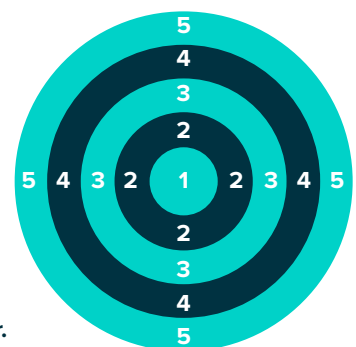
Skattemyndigheterna i samarbete med sina samarbetsparter upprätthåller den avgiftsfria, elektroniska palkka.fi-tjänsten som är ett löneberäkningsprogram. Med hjälp av tjänsten kan man bl.a. räkna löner och bikostnader, göra lönespecifikationer till arbetstagare samt anmälningar till inkomstregistret.

Företagarens eget arbete

Bärföretagarens arbetsuppgifter varierar mycket beroende på gårdens storlek, produktionsinriktning, företagarens starka sidor och övriga tillgängliga personalresurser. På små gårdar deltar företagaren i det mesta, från de praktiska skötselarbetena till löneräkandet. På stora gårdar är det nödvändigt att fördela arbeten och ansvar. Lösningsarna är alltid gårdsspecifika. Uppgifter som företagaren inte kan undvika är ledarskapet, beslutsfattande och att lösa problem.

Den s.k. "piltavlan" nedan kan man använda när man funderar på arbetsuppgifterna och vem som utför dem på sin egen gård. ■

1. Endast företagaren utför.
2. Företagaren utför, arbetstagare kan vikariera.
3. Ingen skillnad om företagaren eller arbetstagare utför.
4. Arbetstagare utför, företagaren kan vikariera.
5. Endast arbetstagare utför.

Länkar

Observera att det årligen sker små förändringar i grunderna för löneberäkningen och att man före löneberäkning ska kontrollera de ikraftvarande procenten.

» <https://www.teollisuusliitto.fi/wp-content/uploads/2020/05/Kollektivavtal-for-landsbygdsnaringarna-2020-2022.pdf>

» <https://www.yrittajat.fi/sv/till-arbetsgivare/arbetsgivarens-skyldigheter/arbetsgivaravgifter-och-forsakringar/>

» <https://www.teollisuusliitto.fi/wp-content/uploads/2022/04/Anställningsvillkor-for-sasongsarbetare-2022.pdf>

Tunnelproduktionens inverkan på ekonomin

Innan man har beställt ens enda båge till en tunnel måste företagaren ha en uppfattning om vart bären kommer att säljas. När man skaffar tunnlar måste man känna till vad man strävar till med tunnelproduktionen: tidigare skörd, säkerställande av huvudskördens kvalitet eller höstskörd.

Det finns många motiveringar till produktion i tunnel. I tunnelodling producerar bären mera och säkrare jämfört med friland. Andelen handelsduglig skörd ökar. Mer och mer är det tunnelproduktion som säkerställer att man kommer ut på marknaden: bär som plockats skyddade mot regn har bra hållbarhet i handeln. Logistik och bevattning är däremot enklare att ordna på friland.

Eftersom jordgubbe och hallon för det mesta odlas som ettåriga finns det mycket olika sorter tillgängliga. Vid ettårig odling går det snabbt att byta sort.

Penningflödena, såväl utgifterna som inkomsterna, ökar betydligt i jämförelse med frilandsproduktion. Tunnelproduktion kan förbättra gårdens ekonomi mycket men samtidigt ökar risken för misslyckande. Pengar behövs för tunnelinvesteringen och bl.a. till att bygga bevattningssystemet.

För tunnelinvesteringar beviljas det räntestödslån och understöd (30 %). Dessutom krävs det egenfinansiering och lånen måste betalas tillbaka. Det krävs risktagningsförmåga – såväl mentalt som ekonomiskt.

Anläggningskostnaden är hög

För att påbörja tunnelproduktion behöver man kapital. Om gårdens ekonomi redan från början är i dåligt skick hjälper det inte med att starta tunnelproduktion.

Med tanke på stödet som beviljas för en tunnelinvestering är godkännbara utgifter 16 €/m² dvs. 160 000 €/ha. Det ger hänvisningar om investeringens storlek. Kostnaden för själva tunnlar är i klassen +- 100 000 €/ha. Dessutom behöver man ett vattenförråd, vatten- och droppslangar, utrustning som gödslingen kräver samt automatik till att reglera både bevattning och gödsling.

Kostnaden för tunnlar beror mycket på hurdan tunnel man väljer och hur mycket de utrustas (konstruktioner för odling på bord). Om man överväger att påbörja tunnelproduktion på den egna gården lönar det sig att be om en offert, på så sätt får man den bästa uppfattningen över utgifterna.

Det dominerande sättet är att odla växterna som ettåriga i begränsat växtunderlag (i krukor, växtsäckar...). Det är också möjligt att med tunnel täcka en frilandsplantering som är avsedd att vara flerårig. Då kommer jordgubbe och buskblåbär ifråga. Odlar man jordgubbe måste man efter några år fundera på växtföljden: ska man flytta tunnelkonstruktionerna till ett annat ställe eller fortsätter man att odla på bord.

Innan man kommer i gång med odlingen så behövs det ännu pengar till växtunderlag, krukor, plantor och gödselmedel.

Det finns avkastningspotential

Med tunnelodling finns det möjligheter att uppnå flerfaldiga skördar jämfört med frilandsproduktion. Orsakerna är bl.a. att tillväxtförhållandena bättre kan hanteras jämfört med friland, stort antal plantor per areal samt användning av plantor som direkt producerar skörd. För jordgubbe använder man väntebäddsplantor (WB eller tray) och för hallon långskottsplantor (long cane).

Toppskördar förutsätter klanderfri kvalitet av plantorna och skötsel som lyckats på alla sätt.

Exempel på jordgubbsskörd i tunnel av en storlek på 850 m²

Tunnel, 8,5 m bred och 100 m lång -> 850 m² (8,5 a)

Jordgubbar i tunneln i sex rader på bord -> 600 m tillväxtutrymme

Plantor 10 st/m -> 6 000 plantor

Förväntad skörd av väntebädds- dvs. WB-plantor

350 - 450 g/planta. 6 000 plantor x 0,4 kg = 2 400 kg (2,8 kg/m²).

Exempel på hallonskörd i tunnel av en storlek på 850 m²

Tunnel, 8,5 m bred och 100 m lång -> 850 m² (8,5 a)

Hallon i tunneln i tre rader i krukor -> 300 m tillväxtutrymme

Skott 6 st/m (3 krukor x 2 skott/kruka) -> 1 800 skott

Förväntad skörd 1 kg/skott. 1 800 skott x 1 kg = 1 800 kg (2,1 kg/m²).

↑ Hallonbestånd i tunnel.

↑ I tunnlar sker allting snabbare än på friland. Om man inte följer upp växtskadegörarna regelbundet kan t.ex. kvalster eller bladlöss börja härja fritt och snabbt förorsaka förluster.

Man måste också kunna omvandla skörden till pengar. För bär odlade i tunnel borde man få ett bättre pris än för frilandsbär så att kostnaderna för tunnelkonstruktionerna kan täckas. Plockningskostnaden per kilogram är givetvis mindre än för frilandsbär eftersom det går betydligt snabbare att plocka i en tunnel jämfört med på friland.

Målsättningen borde vara en premiumprodukt till försäljning på färskmarknaden. Försäljning av tunnelproducerade bär till industrins behov torde inte vara förnuftigt/möjligt med våra kostnadsnivåer.

Det behövs tillgångar som buffert

Intäkter från tunnelproduktion fördelas under en längre tidsperiod än vid frilandproduktion. Försäljningsintäkterna fås in från början av juni till slutet av oktober.

Under vintern går penningflödet bort från gården. Produktionsinsatser för den kommande perioden behöver köpas redan innan årsskiftet, växtunderlag, gödselmedel och motsvarande senast på vårvintern. Plantornas andel av omsättningen är ca 10 %. Besluten om plantorna måste nuförtiden göras allt tidigare och tidigare.

Arbetskraft – och därmed också pengar till löner – behövs från mars till slutet av september / början av oktober.

Också tunnelproduktion omfattar risker som är ett hot mot ekonomin

Inte heller tunnelproduktion är helt och hållet skyddat för vädrets inverkan. Mycket tidiga växtbestånd kan vara hota-

de av frost, den andra ytterligheten är värmebölja som infaller under skördesäsongen. Om försommaren är betydligt varm kan man på friland, speciellt vid användning av täckväv, få skörd samtidigt med tunnelskörden. Det finns en fara för anhopning som leder till att priset sjunker.

Eftersom tunnelodling i huvudsak sker i begränsat växtunderlag är vattnets tillräcklighet och säkerställandet av vattnets tillförsel kritiska faktorer. Man måste i förväg förbereda sig på elavbrott och skador från åska/stormar. Det krävs också att man förstår sig på teknik och har en eller flera pålitliga elektriker/rörmokare.

Plantornas kvalitet är lika viktig vid odling i tunnel som på friland. Med svaga plantor kan man inte täcka de utgifter som uppstår av tunnelinvesteringarna. Men givetvis är det så att sjukdomar inte blir kvar som förtret i årtal då man odlar i begränsat växtunderlag, i jämförelse med friland.

Tunnelodling förutsätter att man kan reagera snabbt på olika saker, oberoende om det är frågan om förekomst av växtskadegörare, problem med vattentillförseln eller marknadsföring. På gården behövs det ett system med reservpersoner så att beslut kan fattas och verksamheten kan fortsätta trots att nyckelpersonen/-erna t.ex. skulle vara sjuka ett tag. ■

Det här avsnittet baserar sig på intervjuer som bärproduktions-sakkunniga Minna Pohjola (ProAgria Länsi-Suomi) gjort med bärödlaren Sampo Keskinen.

Risker och riskhantering

Risker är faktorer som hotar företagets ekonomi, personalens säkerhet, egendom eller omgivningen. Risker kan riktas mot företaget utifrån, vara interna i företaget eller riktas utanför företaget.

Som exempel på risker som riktas utifrån på en bärgård kan man nämna Covid 19-pandemin som bröt ut år 2020 samt dess inverkan på tillgången till arbetskraft eller exempelvis en betydlig förändring i konkurrenssituationen. Interna risker i ett företag är t.ex. säkerheten gällande elektriska anläggningar eller maskiner och arbetsförhållandena. Risker som kan förorsakas utomstående kan bl.a. finnas i produkternas och servicens kvalitet eller i företagsverksamhetens effekter på den omgivande naturen och landskapet.

Riskhantering är en del av företagsledandet

Riskhantering består av att känna igen risker, bedöma dem och agera så att riskerna minskar och elimineras. När man funderar på riskernas betydelse bedömer man risken sannolikhet och allvarlighet. Ofta använder man vid bedömning av sannolikheten en skala med fem trappsteg mellan "mycket sannolik" – "mycket osannolik". Också när man bedömer hur allvarlig risken är kan man använda en skala med fem trappsteg mellan "mycket allvarlig" – "mycket liten".

Riskhantering är en del av ledandet av ett företag. Ibland tar man medvetna risker – med målsättningen att utveckla företagsverksamheten. Oftare avses ändå med riskhantering att man minimerar riskernas olägenheter.

Om en risk är obetydlig och företagets (ekonomiska) situation är stabil, kan man själv ansvara för risken. Man kan minska eller t.o.m. förhindra risker systematiskt med målmedveten analysering av verksamheten och utveckling av verksamhetsmetoderna. Många aktörer, bl.a. försäkringsbolag, har utvecklat granskningslistor eller modeller för förberedelseplaner som underlättar genomgången av det egna företagets risker.

Om en risk är stor, kan man fördela den genom att teckna en försäkring. Vissa försäkringar är frivilliga och andra är lagstadgade. Exempel på frivilliga försäkringar är lantbruksförsäkring, kaskoförsäkringar för fordon och fritidsförsäkringar. Lagstadgade och därmed obligatoriska försäkringar är t.ex. olycksfallsförsäkring för arbetstagarna, heltidsverksamma lantbruksföretagarens LFÖPL-pensionsförsäkring (som också omfattar en olycksfallsförsäkring)

eller företagarens FÖPL-försäkring samt trafikförsäkringar för bilar. De flesta kollektivavtalen föreskriver att arbetsgivare ska teckna en grupplivförsäkring för personalen.

Att fördela riskerna betyder på en bärgård också det att man inte är beroende av endast en köpare eller en produkt.

Företagaren är företagets viktigaste resurs

Speciellt under växtsäsongen kan bärföretagaren lätt glömma att ta hand om sig själv. Företagaren löser problem, tar reda på om författningar, organiserar arbetskraften, sköter kommersen ... mycket långa arbetsdagar vecka efter vecka.

Det finns behov av ett reservpersonssystem oberoende om företaget är litet eller stort. Ju större företaget är, desto mera finns det behov av arbets- och ansvarsfördelning. Gällande de viktigaste produktionsprocesserna har man hjälp av skriftliga/illustrerade arbetsanvisningar trots att arbetsledningen tidvis skulle fungera sämre.

För företagaren själv är det frivilligt att höra till arbetshälsovården, men det är en viktig sak. Det skulle vara bra att makan/maken eller en annan företagarkumpan skulle ha Suomi.fi-fullmakt och rättigheter att sköta betalningstrafiken så att löpande ärenden kan skötas trots att företagaren själv skulle insjukna oväntat. I familjeföretag är livförsäkring, äktenskapsförord, intressebevakningsfullmakt och testamente till hjälp i situationer när de allra allvarligaste riskerna har förverkligats.

Introducera personalen ordentligt

De allvarligaste riskerna som hotar arbetstagarna är möjligtvis trafikolyckor under fritiden, eldsvåda i inkvarteringsutrymmena och olyckor som händer under själva arbetet. Säsongsarbetare använder mera sällan maskiner och därför är det inte speciellt sannolikt att det sker olyckor i maskinarbete. Risker som ska tas på allvar men som inte är omedelbart livshotande är t.ex. besvär som beror på fysiskt arbete som sker under varierande väderleksförhållanden.

Introducera arbetstagarna omsorgsfullt i fråga om praxis på gården, oberoende om det handlar om själva arbetet eller inkvarteringen (på gården). Från en handledningsmapp som alltid finns tillgänglig kan arbetstagaren kontrollera sådant det tidigare varit tal om. Instruktioner som finnas på en synlig plats och gjord på det språk som arbetstagarna använder kan säkerställa såväl slutprodukters kvalitet som också rätt agerande i nödsituationer.

Ekonomiska risker

Bärodlare kan inte undvika skador som förorsakas av väderleksförhållanden. Fleråriga växter är utsatta för utvintring, under vissa år kan sorkar förorsaka betydande skador. Häftigt åskväder kan mycket snabbt förvandla ett bärfält som är i bästa plockningsstadiet till nästan skördeoduglig eller söndra tunnelkonstruktioner.

Svagt plantmaterial förorsakar ibland t.o.m. betydande gårdsvisa skador. Det kommer nya växtskadegörare och hanteringen av de som funnits sedan tidigare blir ännu mera komplicerat när sortimentet av växtskyddsmedel minskar.

Det är inte alls ovanligt att en bärodlare har svårt att få sina pengar för levererade bär. I bakgrunden finns det då oftast en köpare med betalningssvårigheter eller t.o.m. konkurs. Bland köparna finns det tyvärr alltid företagare vars verksamhetsmetoder inte är godtagbara. Ibland uppstår det sådana situationer att villkoren för odlingsstöd inte uppfylls. De sanktioner som då uppkommer dvs. nedskärningar i stöden stjälper knappast bärgårdens ekonomi men orsakar desto mera besvikelse och tilläggsarbete.

Risker som riktas mot miljön

Växtskyddsmedlens effekter kan riktas mot grundvattnen, vattendrag, organismer, användaren själv samt mot slutprodukten. Dessutom finns det en resistensrisk dvs. risk för att det utvecklas växtskadegörare som är resistent mot bekämpning. Användning enligt bruksanvisningarna och iakttagande av principerna för integrerat växtskydd minskar risken i alla ovan nämnda fall.

De näringsämnen som används vid bärodling torde sällan förorsaka skada för den omgivande naturen.

Den trafik som direktförsäljning orsakar och inverkan av tunnlar i landskapet kan ibland förorsaka förargelse och motsättningar bland invånarna i närområdena, men vanligtvis upplevs bärgårdar vara en positiv sak. Bärodlingar ger inte upphov till den bekanta lukten av stallgödsel som förekommer på kreatursgårdar.

Länkar:

» <https://www.mela.fi/sv/tjanster-for-arbetsformaga/foretagshalsovard/>

» **Flera blanketter i anknytning till riskhantering (Odlingens Kvalitetsgård)**
<https://www.puutarhaliitto.fi/viljelmanlaatutarha/>

» **Verktyg för riskhantering och exempel också för bärgårdar (på finska)**
<https://maavara.savonia.fi/>

↑ Plantor av god kvalitet ger möjligheten till att lyckas. Plantorna ska alltid skaffas från en möjligast pålitlig aktör.

↑ Utvintrings- och sorkskador kan vissa år vara mycket betydande. I raden till vänster ser man betydande utvintringsskador, raderna till höger har undgått skador.

Exempel på bärgårdens risker och metoder för att minska dem

RISK	METODER SOM FÖRHINDRAR ATT RISKEN FÖRVERKLIGAS / MINSKAR RISKENS INVERKAN
Personalrisker	
* tillgång	rykte som bra arbetsgivare, olika anskaffningskanaler
* arbetshälsa/arbetskydd	introduktion, behövliga skydd, avtal om arbetshälsovård
* arbetstagarnas inkvartering	gårdens "ordningsregler", nödutgångar, släckare
Ekonomiska risker	
* vädret: utvintring, regn, frost, storm	delvis tunnelproduktion, växtplats, tajmning, frostbekämpning
* vädret: storm (tunnlar, väv)	placeringen av tunnlar, starka konstruktioner, bra fastsättning
* elavbrott > bevattning i tunnel	aggregat
* dåliga planter	möjligen pålitliga plantleverantörer
* betydligt förändrat marknadsläge	flera än en försäljningskanal, uppföljning och reaktion på marknadsläget
* köparens betalningsoförmåga, konkurs	observation av köparens tillvägagångssätt, korta betalningstider
Miljörisker	
* växtskyddsmedel (vattendrag, grundvatten, pollinerare, resistens)	användning av växtsk.medel enligt anvisn., integrerad produktion, eko
* näringsämnen	användning enligt behov, lagring enligt anvisningar
* täckmaterial av plast, bevattn.rör/slangar	omsorgsfull borttagning, leverans till avfallsstation

Täckningsbidragskalkyl för frilandsjordgubbar, €/ha, moms 0 %

Beräknad med prisnivån under hösten 2021.

Intäkter	Mängd	Enhet	å-pris	Tot. Euro
Jordgubbar till färskförsäljning	4500	kg	4,93	22185,0
Jordgubbar till industriförsäljning	500	kg	3,50	1750,0
Odlarstöd inkl. miljöersättning, C1-område	1	st	1114	1114,0
Intäkter sammanlagt				25049,0
ANLÄGGNINGSÅR				
Rörliga kostnader				
Anläggning på våren				
Markkartering, bärpaket	1	st	44,9	44,9
Plantor utländska, A+ frigoplanta, 25000 st, radmellanrum 1,6 m, 4 plantor/m	25000	st	0,26	6500,0
Jordgubbsplast	6250	m	0,21	1312,5
Droppbevattningsslang i bänken	6250	m	0,26	1625,0
Glyfosat	4	l	7,70	30,8
Kalkning: dolomitkalk 5 ton (frakt enl. 100 km)	5	ton	41,00	205,0
Grundgödsling:				
<i>Kvävefattig blandgödsel (trädgård)</i>	525	kg	1,11	582,8
<i>Kompletterande gödsling</i>	225	kg	1,22	274,5
Fröblandn. för gräsmattor 0,5 kg/a -> 25 kg/ha:s radmellanrum	25	kg	5,80	145,0
Traktor: bränsle och smörjmedel	20	h	6,20	124,0
Hyra för bäddläggare	1	st	250,00	250,0
Ränta på driftskapitalet	7194,25	€	0,05	359,7
Rörliga kostnader sammanlagt				11454,2
Människoarbete				
Tr.förarens arbete: bl.a. bearbetning, plastutläggning	20	h	16,90	338,0
Plastutläggning	16	h	12,53	200,5
Fördelning och plantering av plantor 180 st/h	139	h	12,53	1740,3
Anslutning av droppslangar	8	h	16,90	135,2
Utgjämning av radmellanrum och sådd av gräs	16	h	12,53	200,5
Bevakning av bevattningen	8	h	16,90	135,2
Slåtter av radmellanrummen 3 x 3 h	9	h	12,53	112,8
Rensning av planthål, 5 plantor/min	83	h	12,53	1040,0
Eventuella växtskyddsbesprutningar				
Människoarbete sammanlagt				3902,4
Anläggning sammanlagt	299			15356,6

Röjning av jordgubbslandet efter sista skördeåret	Mängd	Enhet	å-pris	Toto. euro
Traktorförarens arbete	10	h	16,9	169
Människoarbete, borttagning av jordg.plast och droppslang	20	h	12,53	250,6
Avfallsavgift, härtlett från priset på balplast och blandavfall	5	m³	90	450
Sammanlagt				869,6
Anläggn.kostnader och Röjningskostnader €/ 3 skördeår	16226,2	€	3	5408,7
SKÖRDEÅREN				
Rörliga kostnader				
Askar + lock, 20 % som bär i askar = 1000 kg	2000	st	0,08	160,0
Etiketter	2000	st	0,05	100,0
Papplådor, 3500 kg/5 kg = 700 st + 1000 kg/4 kg = 8 st l 1 l:s askar = 250 st	950	st	0,68	646,0
Övriga utgifter: bil/frakt, el, telefon, rådgivning	1	st	700	700,0
Kemiska växtsk.medel (2 x skadegör., 3 x mögel, 1 x mjöldagg)	1	st	672	672,0
Gödsling som droppgödsling	1	st	575	575,0
Traktor: bränsle och smörjmedel	14	h	6,2	86,8
Täckväv, utgifter fördelade på tre år (antagen hållbarhet)	3333	m²	0,1	333,3
Ränta på driftskapitalet	3117,5	€	5,0 %	155,9
Rörliga kostnader sammanlagt				3429,0
Människoarbete				
Traktorförarens arbete: besprutningar	10	h	16,9	169,0
Borstning av blad	4	h	16,9	67,6
Bevattning: bevakning och underhåll	8	h	16,9	135,2
Växtskyddsobservationer	8	h	16,9	135,2
Gödsling: blandning av gödsellösning för bevattn.gödsling	8	h	16,9	135,2
Rensning 5 plantor /min	83	h	12,53	1040,0
Gräsklippning i radmellanrummen 4 x 3 h	12	h	12,53	150,4
Ledande av plockningsarbete 8 x 4 h	32	h	16,9	540,8
Plockning 10 kg/h	500	h	12,53	6265,0
Utsättning och borttagning av väv	32	h	12,53	401,0
Förpackning, läggning i askar, etikettering	67	h	12,53	839,5
Transport, 500 kg/gång, 4 h/gång	40	h	12,53	501,2
Arbetsledning, introduktion, löner, byråkrati ...	40	h	16,9	676,0
Människoarbete sammanlagt	804			11056,0
Täckningsbidrag 1 = Intäkter - (Rörliga kostnader + Anläggningskostnader/år + Röjningskostnader/år)				
Intäkter				25049,0
Rörliga kostnader				3429,0
Anläggningskostnader				5118,9
Röjningskostnader				289,9
Sammanlagt				16211,3
Täckningsbidrag 2 = Intäkter - (Rörliga kostnader + Anläggn.kostnader/år + Röjn.kostnader/år + människoarbete)				
Intäkter				25049,0
Rörliga kostnader				3429,0
Anläggningskostnader				5118,9
Röjningskostnader				289,9
Människoarbete				11056,0
Sammanlagt				5155,3

Täckningsbidrag 2 blir täckningen för maskin-, byggnads- och allmänna kostnaderna samt för åkerns kostnader.

Observera att när man använder A+-plantor uppnår man en skörd på ca 150 g/planta (3750 kg/ha) redan under det första året. Det här ger intäkter men också plocknings-, förpacknings- och transportkostnader som motsvarar skördemängden. För tydlighetens skull har man i den här kalkylen som skördeår endast beräknat de tre följande åren efter plantering varvid man kan förvänta sig att få full skörd.

Skördepotentialen kan höjas bl.a. genom att använda större antal plantor per hektar.

Täckningsbidragskalkyl för buskblåbär, €/ha, moms 0 %

Beräknad med prisnivån under hösten 2021.

Intäkter	Enhet	Skördeår 1	Skördeår 2	Skördeår 3
Buskblåbär kg/buske	kg/buske	0,2	0,5	0,7
Buskblåbär till färskförsäljning	kg	1000	2500	3500
Pris	€/kg	11,35	11,35	11,35
Försäljningsintäkter	€	11350,00	28375,00	39725,00
Odlarstöd inkl. miljöersättning, C1-område	€	1114,00	1114,00	1114,00
Intäkter sammanlagt	€	12464,00	29489,00	40839,00
ANLÄGGNINGÅR				
Rörliga kostnader				
Markkartering, bärpaket	1	st	44,9	44,90
Plantor 5000 st, plantavstånd 0,8 m, radmellanrum 2,5 m	5000	st	4,85	24250,00
Ogräs: glyfosat 2 x 4 l	8	l	7,7	61,60
Markens förurning: torv levererad, vid raden -> mängd 50 %	250	m³	16,13	4032,50
Gödsling, granulär kvävefattig gödsel	400	kg	1,11	444,00
Jordgubbsväv	4000	m	0,83	3320,00
Droppbevattningsslang i bänken	4000	m	0,26	1040,00
Stängselnät, 2,0 m högt	400	m	4,9	1960
Stängselstolpar, med 5 m:s intervaller	80	st	5,5	440
Fröblandning för radmellanrum 0,5 kg/a ->25 kg/ha:s radmellanrum	25	kg	5,8	145
Traktor och gräsklippare: bränsle och smörjmedel	32	h	6,2	198,4
Ränta på driftskapitalet	18916,83	€	0,05	945,84
Rörliga kostnader sammanlagt				36882,24
Människoarbete				
Tr.förarens arbete: bl.a. bearbetning, utläggning av täckväv	20	h	16,9	338,00
Utläggning av täckväv och droppslangar	12	h	12,53	150,36
Installation av droppbevattningsslangar	8	h	12,53	100,24
Hål för plantering och plantering 1 min/planta	83	h	12,53	1039,99
Bevattning	8	h	16,9	135,20
Utgjämning av radmellanrum och sådd av gräs	16	h	12,53	200,48
Byggnad av har-/älgstängsel	24	h	12,53	300,72
Gräsklippning av radmellanrum 3 x 4 h	12	h	12,53	150,36
Människoarbete sammanlagt	183			2415,35
Anläggningskostnader sammanlagt				39297,59

ÅR 1 OCH 2 EFTER PLANTERING				
Rörliga kostnader	Mängd	Enhet	å-pris	Tot. euro
Gödsling via droppslangar	2	st	330	660,00
Traktor/gräsklippare, bränsle & smörjmedel 2 x 24h	48	h	6,2	297,60
Växtskydd?				
Ränta på driftskapitalet	1280,72	€	0,05	64,04
Rörliga kostnader sammanlagt				1021,64
Människoarbete				
Gräsklippning av radmellanrum, 2 x 24 h	48	h	12,53	601,44
Rensning av planthål, 2 x 40 h	80	h	12,53	1002,40
Bevattning och övervakning, 2 x 10 h	20	h	16,9	338,00
Människoarbete sammanlagt	148			1941,84
ÅR 3 EFTER PLANTERING, FÖRSTA SKÖRDEÅRET				
Rörliga kostnader				
Pollinerare, humlebon	4	st	94	376,00
Gödsling via droppslang	1	st	330	330,00
Askar + lock 250 g:s (1000kg)	4000	st	0,07	280,00
Etiketter	4000	st	0,05	200,00
Papplådor	400	st	0,67	268,00
Övr. utgifter: bil, telefon, el, marknadsföring, rådgivning ...	1	st	500	500,00
Traktor/gräsklippare, bränsle & smörjmedel	24	h	6,2	148,80
Växtskydd ???				
Ränta på driftskapitalet	4208,96	€	0,05	210,45
Rörliga kostnader sammanlagt				2313,25
Människoarbete				
Gräsklippning av radmellanrum, 6 x 4 h	24	h	12,53	300,72
Rensning av planthål	40	h	12,53	501,20
Bevattning och övervakning	10	h	16,9	169,00
Plockning 3 kg/h, 1000 kg : 3 kg/h	333	h	12,53	4172,49
Vägning, etikettering, förpackning, bedömning	67	h	12,53	839,51
Transport, marknadsföring, arbetsledning	40	h	16,9	676,00
Klippning av grenar, bedömning	40	h	12,53	501,20
Människoarbete sammanlagt	554			7160,12

ÅR 4 EFTER PLANTERING, ANDRA SKÖRDEÅRET				
Rörliga kostnader	Mängd	Enhet	å-pris	Tot. euro
Pollinerare, humlebon	4	st	94	376,00
Gödsling via droppslang	1	st	330	330,00
Askar + lock 250 g:n (2500kg)	10000	st	0,07	700,00
Etiketter	10000	st	0,05	500,00
Papplådor	1000	st	0,67	670,00
Övr. utgifter: bil, telefon, el, marknadsföring, rådgivning ...	1	st	1000	1000,00
Traktor/gräsklippare: bränsle och smörjmedel	24	h	6,2	148,80
Växtskydd?				
Ränta på driftskapitalet	8778,62	€	0,05	438,93
Rörliga kostnader sammanlagt				4163,73
Människoarbete				
Gräsklippning av radmellanrum, 6 x 4 h	24	h	12,53	300,72
Rensning av planthåll	40	h	12,53	501,20
Bevattning och övervakning	10	h	16,9	169,00
Plockning 3 kg/h, 2500 kg: 3 kg/h	833	h	12,53	10437,49
Vägning, etikettering, förpackning, bedömning	167	h	12,53	2092,51
Transport, marknadsföring, arbetsledning	80	h	16,9	1352,00
Klippning av grenar, bedömning	40	h	12,53	501,20
Människoarbete sammanlagt	1194			15354,12
ÅR 5 EFTER PLANTERING, TREDJE SKÖRDEÅRET				
Rörliga kostnader				
Pollinerare, humlebon	4	st	94	376,00
Gödsling via droppslang	1	st	330	330,00
Askar + lock 250 g:n (3500 kg)	14000	st	0,07	980,00
Etiketter	14000	st	0,05	700,00
Papplådor	1400	st	0,67	938,00
Bil, telefon, el, marknadsföring, rådgivning ...	1	st	1500	1500,00
Traktor/gräsklippare: bränsle och smörjmedel	24	h	6,2	148,80
Växtskydd?				
Ränta på driftskapitalet	11910,46	€	0,05	595,52
Rörliga kostnader sammanlagt				5568,32
Människoarbete				
Gräsklippning av radmellanrum, 6 x 4 h	24	h	12,53	300,72
Rensning av planthåll	40	h	12,53	501,20
Bevattning och övervakning	10	h	16,9	169,00
Plockning 3 kg/h, 3500 kg: 3kg/h	1167	h	12,53	14622,51
Vägning, etikettering, förpackning, bedömning	233	h	12,53	2919,49
Transport, marknadsföring, arbetsledning	100	h	16,9	1690,00
Klippning av grenar, bedömning	40	h	12,53	501,20
Människoarbete sammanlagt	1614			20704,12

Röjning av växtbeståndet	Mängd	Enhet	å-pris	Tot. euro
Traktorförarens arbete	10	h	16,9	169,00
Människoarbete, borttagning av väv & droppslang, rivning av staket	30	h	12,53	375,90
Avfallsavgift, härlätt från priset på balplast och blandavfall	5	m³	90	450,00
Röjning av växtbeståndet sammanlagt				994,90
Anläggningskostnader + Röjningsutgifter				
Rörliga kostnader				36882,24
Människoarbete under planteringsåret				2415,35
Rörliga kostnader under året efter plantering				1021,64
Människoarbete under året efter plantering				1941,84
Rörliga kostnader under andra året efter plantering				994,90
Människoarbete under andra året efter plantering				43255,97
Röjningsutgifter				994,90
Sammanlagt				43255,97
Anläggningskostnader (+ Röjningsutgifter): för 15 skördeår				
	43255,97		15	2883,73
Täckningsbidrag 1 (år med full skörd) = Intäkter - (Anlägggn.kostnader + Rörliga kostnader)				
Intäkter				40839,00
Anläggnings- och röjningsutgifter per år				2883,73
Skördeårets rörliga kostnader				5568,32
Sammanlagt				32386,95
Täckningsbidrag 2 (år med full skörd) = Intäkter - (Anlägggn.kostnader + Rörliga kostnader + Människoarbete)				
Intäkter				40839,00
Anläggnings- och röjningsutgifter per år				2883,73
Skördeårets rörliga kostnader				5568,32
Skördeårets människoarbete				20704,12
Sammanlagt				11682,83

	Anlägggn.år	Ungd.st., år 2	Skördeår 1	Skördeår 2	Skördeår 3
Anläggning: Rörliga €	36882				
Anläggning: arbete €	2415				
Anläggning: arbete h	183				
Anläggning totalt €	39298				
Rörliga €		1022	2313	4164	5568
Arbete €		1942	7160	15354	20704
Utgifter tot. €		2963	9473	19518	26272
Arbete h		148	554	1194	1614
Försäljningsintäkter €			11350	28375	39725
Odlarstöd €	1114	1114	1114	1114	1114

Täckningsbidrag 2 blir täckningen för maskin-, byggnads- och allmänna kostnader samt för åkerns kostnader.

Observera: Priserna för plantor av olika ålder varierar mycket (2–10 €/st). Småa plantor producerar inte direkt skörd utan först kommer det skötselår när plantorna ännu är unga.

I kalkylen har man använt ettåriga, ca 20 cm höga plantor och man antar att skörd som kan plockas för kommersiellt bruk börjar produceras under det tredje året efter planteringen.

I den här kalkylen har täckningsbidrag 1 och 2 beräknats för endast tre skördeår varvid man kan förvänta sig full skörd. Enligt trädgårdsstatistiken är medelskördarna för buskblåbär i hela landet 1500 – 2000 kg/ha, som bäst kan man erhålla mer än 3000 kg/ha.

Täckningsbidragskalkyl för hallon, €/ha, moms 0 %

Beräknad med prisnivån under hösten 2021.

Intäkter	Mängd	Enhet	å-pris	Tot. euroa
Hallon till färskförsäljning	2500	kg	12,52	31300
(första hallonen under 2:a året, 10 %)	250	kg	12,52	3130
Odlarstöd, inkl. miljöersättning, C1-område	1	st	1114	1114
Intäkter sammanlagt				32414
ANLÄGGNINGSÅRET				
Rörliga kostnader				
Ogräsbekämpning: glyfosat 2 x 4 l	8	l	7,7	61,6
Markkartering, bärpaket	1	st	44,9	44,9
Kalkning	5	tn	41	205
Basgödsling				
Granulär kvävefattig gödsel	500	kg	1,11	555
Kompletterande gödsel	300	kg	1,22	366
Plantor 5000 st, plantavstånd 0,5 m, radmellanrum 4,0 m	5000	st	1,1	5500
Jordgubbsplast	2500	m	0,21	525
Fröblandn. för gräsmatta i radmellanrum 0,5 kg/a ->37,5 kg/ ha:s radmellanrum	37,5	kg	5,8	217,5
Traktor: bränsle och smörjmedel	20	h	6,2	124
Stöd Stolpar: ändstolpar 100 mm x 2,0 m	50	st	9,08	454
Stöd Stolpar: mellanstolpar 70 mm x 180 cm, med 5 m:s intervall	450	st	5,14	2313
Stödtråd, plastbäddad vajer	5000	m	0,05	250
Brädor till tvärsålen, 25 mm x 100 mm	500	m	1,72	860
Småa förnödenheter för stödkonstruktioner	1	st	200	200
Hyra för plastutläggare	1	st	250	250
Droppbevattningsslang till bänken	2500	m	0,26	650
Övriga utgifter: bl.a. el, telefon, bil, rådgivning ...	1	st	300	300
Ränta på driftskapitalet	8192,5	€	0,05	409,63
Rörliga kostnader sammanlagt				13285,63
Människoarbete				
Tr.förarens arbete: bl.a. bearbetning, besprutn., plastutläggning	20	h	16,9	338
Markering av raderna, plastutläggning och perforering	16	h	12,53	200,48
Fördelning och plantering av plantor, 1 min /planta	83	h	12,53	1039,99
Bevattning: installation av droppslangar	8	h	16,9	135,2
Bevattning	8	h	16,9	135,2
Utgjämning av radmellanrum och sådd av gräs	16	h	12,53	200,48
Rensning	40	h	12,53	501,2
Stödning: anskaffn. och resning av stolpar, dragning av stödtrådar	125	h	12,53	1566,25
Människoarbete sammanlagt	316			4116,8
Anläggning sammanlagt (Rörliga kostnader + människoarbete)				17402,43
Anläggning per skördeår, skördeår 8 st	17402,425		8	2175,3

ÅRET FÖR UNGDOMSSTADIET				
Rörliga kostnader	Mängd	Enhet	å-pris	Tot. euro
Traktor och gräsklippare: bränsle och smörjmedel	15	h	8,7	130,5
Växtskyddsbesprutning, 1 x skadegörare	0,15	l	116,61	17,49
Gödsling som droppgödsling	1	st	483	483,00
Askar + lock	1000	st	0,1	100
Etiketter	1000	st	0,05	50
Papplådor	100	st	0,51	51
Övriga utgifter: bil/frakt, el, telefon, rådgivning	1	st	300	300
Ränta på driftskapitalet	2163,57	€	0,05	108,18
Rörliga kostnader sammanlagt				1240,17
Människoarbete				
Gräsklippning i radmellanrummen 4 x 3 h	12	h	12,53	150,36
Växtskyddsbesprutning	3	h	16,9	50,7
Beskärning och stödkonstruktioner	60	h	12,53	751,8
Observering	8	h	16,9	135,2
Bevattning: gödsling, övervakning	16	h	16,9	270,4
Rensning (1,0 min/planthål)	83	h	12,53	1039,99
Plockning, 3 kg/h	83	h	12,53	1039,99
Vägning, etikettering	17	h	12,53	213,01
Transport, marknadsföring, arbetsledning	16	h	16,9	270,4
Människoarbete sammanlagt	298			3921,85
SKÖDEÅREN				
Rörliga kostnader under skördeåren				
Traktor: bränsle och smörjmedel	15	h	6,2	93
Bladanalys	1	st	70	70
Gödsling som droppgödsling	1	st	483	483,00
Observationsredskap, bl.a. limfällor	1	st	80	80
Pollinerare	1	st	450	450
Kemiskt och biologiskt växtskydd (sjukdomar, skadegörare)	1	st	412	412,00
Askar + lock	10000	st	0,1	1000
Etiketter	10000	st	0,05	500
Papplådor	1000	st	0,51	510
Övriga utgifter: bil/frakt, el, telefon, rådgivning	1	st	1000	1000
Ränta på driftskapitalet	8971,23	€	0,05	448,56
Rörliga kostnader sammanlagt				5046,56
Människoarbete				
Tr.förarens arbete, växtskyddsbesprutningar x 4	12	h	16,9	202,8
Gräsklippning av radmellanrum 4 x 3 h	12	h	12,53	150,36
Bevattning och gödsling	16	h	16,9	270,4
Rensning (1,0 min/planthål)	83	h	12,53	1039,99
Beskärning och stödkonstruktioner	120	h	12,53	1503,6
Plockning 3 kg/h	833	h	12,53	10437,49
Vägning, etikettering	17	h	12,53	213,01
Transport, marknadsföring, arbetsledning	40	h	16,9	676
Människoarbete sammanlagt	1133			14493,65

Täckningsbidrag 1 under skördeår = Intäkter - (Anläggningskostnader + Rörliga kostnader)				
Intäkter för försäljning av hallon				31300,00
Odlarstöd				114,00
Anläggningskostnader fördelat enligt skördeår				2175,30
Rörliga kostnader				5046,56
Sammanlagt				25192,14
Täckningsbidrag 2 under skördeår = Intäkter - (Anläggningskostnader + Rörliga kostnader + Människoarbete)				
Intäkter för försäljning av hallon				31300,00
Odlarstöd				114,00
Anläggningskostnader fördelat enligt skördeår				2175,30
Rörliga kostnader				5046,56
Människoarbete				14493,65
Sammanlagt				10698,49

Täckningsbidrag 2 blir täckningen för maskin-, byggnads- och allmänna kostnader samt för åkerns kostnader. I den här kalkylen har täckningsbidrag 1 och 2 beräknats för egentliga skördeår, inte för ungdomsstadiets år.

Täckningsbidragskalkyl för svarta vinbär, €/ha, moms 0 %

Beräknad med prisnivån under hösten 2021.

Intäkter	Enhet	Skördeår 1	Skördeår 2	Skördeår 3
Pris €/kg	€	2,1	3	1,5
Svarta vinbär till industrin	kg			2500
Maskinlockade vinbär till konsumenter i 5 kg:s lådor via förmedlare	kg		1500	500
Självplock under första skördeåret	kg	500		
Odlarstöd inkl. miljöersättning , C1-område	€	1114	1114	1114
Intäkter sammanlagt	€	2164	5614	6364
ANLÄGGNINGSÅRET				
Rörliga kostnader	Mängd	Enhet	å-pris	Tot. euro
Ogräsbekämpning: glyfosat 2 x 4 l + 1 l	9	l	7,70	69,30
Markkartering, bärpaket	1	st	44,90	44,90
Kalkning, dolomitkalk 5 ton/ha (frakt enligt 100 km)	5	tn	41,00	205,00
Basgödsling				
<i>Granulär kvävefattig gödsel</i>	400	kg	1,11	444,00
<i>Kompletterande gödsel</i>	150	kg	1,22	183,00
Flerårig bionedbrytbar plast	2500	m	0,44	1100,00
Hyra för plastutläggare	1	st	250,00	250,00
Plantor 5000 st, plantavstånd 0,50 m, radmellanrum 4 m, 1-årig täckrotsplanta	5000	st	1,05	5250,00
Fröblandning för radmellanrum	25	kg	5,80	145,00
Traktor och gräsklippare: bränsle och smörjmedel	35	h	6,20	217,00
Övriga utgifter: bil, telefon, rådgivning	1	st	200,00	200,00
Ränta på driftskapitalet	4875,02	€	0,05	243,75
Rörliga kostnader sammanlagt				8351,95
Människoarbete				
Tr.förarens arbete: bearbetning, glyfosat i förskott + vid radkanten, plastutläggning	23	h	16,90	388,7
Markering av rader, plastutläggning	16	h	12,53	200,48
Bevattnings	16	h	16,90	270
Planteringsklippning, före plantering	4	h	12,53	50
Hål för plantering och plantering för hand 1 min/planta	83	h	12,53	1040
Utgjämning av radmellanrum och sådd av gräs	16	h	12,53	200
Gräsklippning i gångarna, 4 x 3 h	12	h	12,53	150
Människoarbete sammanlagt	170	h		2300,53
Anläggningskostnader sammanlagt				10652,48

ÅRET FÖR UNGDOMSSTADIET				
Rörliga kostnader	Mängd	Enhet	å-pris	Tot. euro
Traktor och gräsklippare: bränsle och smörjmedel	15	h	6,20	93
Plantor för fyllnadsplantering	50	st	1,05	53
Gödsling, granulär trädgårdsgödsel (med frakt)	100	kg	1,17	117
Kemiskt ogräsbekämpningsmedel	1	l	7,70	7,7
Övriga utgifter: bil, telefon, el, rådgivning ...	1	st	100,00	100
Ränta på driftskapitalet	536	€	0,05	26,80
Rörliga kostnader sammanlagt				397
Människoarbete				
Gräsklippning av radmellanrum, 4 x 3 h	12	h	12,53	150
Fyllnadsplantering	4	h	12,53	50
Bevattnings	16	h	16,90	270
Rensning av planteringshål	40	h	12,53	501
Besprutning a ogräs vid radens kant	3	h	16,90	51
Människoarbete sammanlagt	75			1023
SKÖRDEÅR 1				
Rörliga kostnader				
Traktor och gräsklippare: bränsle och smörjmedel	21	h	6,20	130
Gödsling, granulär trädgårdsgödsel (med frakt)	200	kg	1,17	234
Kemiskt ogräsmedel + 1 x skadegörarmedel	1	st	15,70	15,7
Feromonfällor för skadegöraruppföljning	1	st	25,00	25
Papplådor för hälften av skörden	50	st	0,68	34
Övriga utgifter: bil, telefon, el, rådgivning	1	st	150,00	150
Ränta på driftskapitalet	639,45	€	0,05	31,97
Rörliga kostnader sammanlagt				620,87
Människoarbete				
Gräsklippning av radmellanrum, 4 x 3 h	12	h	12,53	150
Klippning av grenar för hand	24	h	12,53	301
Gödsling	3	h	12,53	38
Besprutning av växtskyddsmedel, 2 x 3 h	6	h	16,90	101
Rensning av stora ogräs	16	h	12,53	200
Skörd, betjäning av självplockare	30	h	16,90	507
Människoarbete sammanlagt	91			1298

SKÖRDEÅR 2				
Rörliga kostnader	Mängd	Enhet	å-pris	Tot. euro
Traktor och gräsklippare: bränsle och smörjmedel	24	h	6,20	149
Gödsling, granulär trädgårdsgödsel (med frakt)	250	kg	1,17	293
Kemiskt ogräsmedel + 1 x skadegörarmedel + 1 sjukdomsmedel	1	st	154,92	154,92
Feromonfällor för skadegöraruppföljning	1	st	25,00	25
Papplådor	300	st	0,68	204
Skörd i form av legoarbete	1500	kg	0,45	675
Övriga utgifter: bil, telefon, el, rådgivning	1	st	200,00	200
Ränta på driftskapitalet	1401,00	€	0,05	70,05
Rörliga kostnader sammanlagt				1770,27
Människoarbete				
Gräsklippning av radmellanrum, 4 x 3 h	12	h	12,53	150
Klippning av grenar för hand	40	h	12,53	501
Gödsling	3	h	12,53	38
Växtskyddsobservationer	4	h	16,90	68
Besprutning av växtskyddsmedel, 3 x 3 h	9	h	16,90	152
Rensning av stora ogräs	16	h	12,53	200
Skörd, 3 x 4 h	12	h	16,90	203
Vägning av lådor, stapling på lastpallar	8	h	12,53	100
Transport av skörd till uppköpare, 500 kg/gång 3 h/gång	9	h	12,53	113
Ledningsarbeten: marknadsföring, bokföring ...	8	h	16,90	135,2
Människoarbete sammanlagt	121			1660
SKÖRDEÅR 3				
Rörliga kostnader	Mängd	Enhet	å-pris	Tot. euro
Traktor och gräsklippare: bränsle och smörjmedel	28	h	6,20	174
Gödsling, granulär trädgårdsgödsel (med frakt)	300	kg	1,17	351
Kemiskt ogräsmedel + 1 x skadegörarmedel + 1 sjukdomsmedel	1	st	154,92	154,92
Feromonfällor för skadegöraruppföljning	1	st	25,00	25
Papplådor	100	st	0,68	68
Skörd i form av legoarbete	3000	kg	0,45	1350
Frakt av industribär, bedömning	1	st	125,00	125
Övriga utgifter: bil, telefon, el, rådgivning	1	st	250,00	250
Ränta på driftskapitalet	1805,86	€	0,05	90,29
Rörliga kostnader sammanlagt				2587,81

Människoarbete	Mängd	Enhet	å-pris	Tot. euro
Gräsklippning av radmellanrum, 4 x 3 h	12	h	12,53	150
Klippning av grenar maskinellt	4	h	16,90	68
Klippning av grenar för hand	50	h	12,53	627
Gödsling	3	h	16,90	51
Växtskyddsobservationer	4	h	16,90	68
Besprutning av växtskyddsmedel, 3 x 3 h	9	h	16,90	152
Rensning av stora ogräs	16	h	12,53	200
Skörd, 3 x 4 h	12	h	16,90	203
Vägning av papplådor (100 st), stapling av industrilådor på pallar	8	h	12,53	100
Transport av skörd till uppköpare, 500 kg/gång, 3 h/gång	3	h	12,53	38
Ledningsarbeten: marknadsföring, bokföring ...	12	h	16,90	202,8
Människoarbete sammanlagt	133			1859
Röjning av växtbeståndet				
Traktorns bränsle- och smörjmedelutgifter	8	h	6,2	49,60
Tr.förarens arbete, krossning av beståndet & fräsning av rötter	8	h	16,9	135
Röjning av växtbeståndet sammanlagt				184,80
Anläggningskostnader + Röjningskostnader				
Rörliga kostnader				8351,95
Människoarbete under anläggningsåret				2300,53
Rörliga kostnader året efter plantering				397,00
Människoarbete året efter plantering				1022,78
Röjningskostnader				184,80
Sammanlagt				12257,06
Anläggningskostnader + Röjningskostnader: 10 skördeår				
		12257,06	10	1225,71
Täckningsbidrag 1 (år med full skörd) = Intäkter - (Anläggningskostnader + Rörliga kostnader)				
Intäkter				6364,00
Anläggnings- och röjningskostnader per år				1225,71
Skördeårets rörliga kostnader				2587,81
Sammanlagt				2550,48
Täckningsbidrag 2 (år med full skörd) = Intäkter - (Anläggningskostnader + Rörliga kostnader + Människoarbete)				
Intäkter				6364,00
Anläggnings- och röjningskostnader per år				1225,71
Skördeårets rörliga kostnader				2587,81
Skördeårets människoarbete				1858,77
Sammanlagt				691,71

Täckningsbidrag 2 blir täckningen för maskin-, byggnads- och allmänna kostnader samt för åkerns kostnader. Anläggningskostnaderna påverkas betydligt av plantornas ålder (2 år / 1 år / stickling) och anläggningssättet: under väv (plantering för hand), på friland (maskinell plantering). I litteraturkällor använder man för svarta vinbär som skördenivå 4500 kg/ha, men enligt Trädgårdsstatistiken blir skördenivån mindre än hälften av det ovan nämnda. Under skördeåren är skördekostnaderna en betydlig utgiftspost och den varierar beroende på maskinens pris, ålder, brukstimmor, förflyttningsavstånd osv. I den här kalkylen har täckningsbidrag 1 och 2 endast beräknats för det tredje skördeåret varvid man kan förvänta sig full skörd.